

Limes – 2016

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute*

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ Ф. РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

2016
Том ІІІ

Берегово – Ужгород
2016

УДК 001.89
ББК 72.4
L74

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ
(протокол № 4 від 31.08.2016 р.)*

„LIMES” засновано у 2014 році та видається за рішенням Видавничої ради
Закарпатського угорського інституту імені Ф.Ракоці ІІ

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ільдико Орос, кандидат педагогічних наук, ректор ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ (головний редактор);
Іштван Керестень, кандидат педагогічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Роберт Бачо, кандидат економічних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ;
Ернест Іванчо, кандидат медичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук, доцент ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ.

L74 LIMES : наук. вісн. Закарпат. угор. ін-ту ім. Ф. Ракоці ІІ = A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve / М-во освіти і науки України, Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ = Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola; редкол. : I. Орос (голов. ред.) [та ін.] = szerk. biz.: dr. Orosz I. (főszerkesztő) [és mások]. – Ужгород : Вид-во «РІК-У» = Ungvár : «RIK-U» Kiadó, 2016. - Том III = III. évf. - 320 с. : іл. + табл. + діаграми. – Текст угор., укр. та англ. мовами.

У «Limes» публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних вчених угорською, українською та англійською мовами. Видання об'єднує праці з економіки, біології, туризму, історії та суспільствознавства.

УДК 001.89

ББК 72.7

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2016
III. évfolyam

Beregszász – Ungvár
2016

*Kiadásra javasolta: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2016.08.31., 4. számú jegyzőkönyv).*

A „LIMES” 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Tanácsának határozata alapján jelenik meg.

**Nyomtatott tömegtájékoztatási eszközök állami nyilvántartásának igazolása:
széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.**

SZERKESZTÉS:

dr. **Orosz Ildikó**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, rektor, II. RFKMF;
dr. **Keresztény István**, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Bacsó Róbert**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF;
dr. **Iváncsó Ernő**, az orvostudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. **Brenzovics László**, a történelemtudományok kandidátusa, docens, II. RFKMF.

A *LIMES* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. Jelen kötet a közgazdaságtan, biológia, turizmus, valamint a történelem- és társadalomtudomány különböző területeit öleli fel.

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

TARTALOM

BACHO ROBERT: <i>The mechanism of pre-trial resolution of financial services consumers' disputes</i>	9
BARABÁS NÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA: <i>Tanulási attitűdök és a szervezeti magatartás változásai a mai fiatalok körében</i>	17
BÉRES NÉ DR. MÁRTHA BERNADETT, DR. DARABOS ÉVA: <i>A faktoring mint a magyar vállalkozások versenyképességnövelésének egyik lehetséges pénzügyi eszköze</i>	27
BILANICS ÁGNES: <i>Változások és új kihívások a következő vezetői generáció menedzsment oktatásában</i>	40
EGRI IMRE: <i>Ipari logisztikai parkok mint Kárpátalja lehetőségei</i>	48
FÁSI CSABA: <i>Magyarország közpénzügyi rendszerének hatályos jogszabályi alapjai</i>	62
HEGEDŰS LÁSZLÓ ZSIGMOND: <i>Élelmiszer-vásárlási szokások és szempontok a 14–18 éves korosztálynál</i>	72
Гончаренко Олена: <i>Сегрегація об'єктів бухгалтерського обліку в умовах реалізації теорії фінансового посередництва</i>	84
KASSAY JÁNOS: <i>A romániai LEADER-program tanulságai, a vidékfejlesztési rendszer kritikai megközelítése</i>	98
Когут Юлія, Когут Вікторія: <i>Сучасний розвиток фінансової системи України та перспективи її розвитку враховуючи міжнародний досвід</i>	110
LENTNER CSABA: <i>Nemzetközi és magyar közpénzügyi menedzsmentstratégiák a 2007-es válság után</i>	115
Лук'янець Олена: <i>Гармонізація звітності кредитних спілок в умовах запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності</i>	128
MAGURSZKA RITA: <i>Az infláció értelmezése és hatása napjainkra</i>	141
MAGYAR ZOLTÁN: <i>A vadászati turizmus trendjei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében</i>	150
Макарович Вікторія: <i>Риски факторингової діяльності: аналітичні аспекти</i>	156
MEGYESI CSILLA: <i>Economic, Entrepreneurial and HR Insights in Professional Training and Adult Education</i>	161
Орлов Ігор, Бачо Роберт: <i>Фактори впливу на розвиток малого бізнесу в Україні</i>	179

PATAKI GÁBOR: <i>Kárpátaljai vállalkozások helyzetértékelése a magyarlakta területek mentén</i>	184
SZAKÁL ZOLTÁN: <i>A Tokaj-hegyaljai desszertborok piaci elemzése – egy empirikus kutatás eredményeinek összefoglalása</i>	193
SZEMJON VIKTÓRIA: <i>Az ukrán adórendszer fejlődésének sajátosságai</i>	204
СОКОЛ ІВАН: <i>Соціально-економічний потенціал регіону як стратегічна складова регіональної конкурентоспроможності</i>	211
VARGA JÓZSEF–CSEH BALÁZS: <i>A magyarországi helyi pénzek működési mechanizmusa</i>	222
VIRÁG ATTILA: <i>Napjaink földgázimport diverzifikációs lehetőségei Kelet-Közép-Európában</i>	230
VNUKOVA NATÁLIA: <i>Ukrajnai képzési keretrendszer az új felsőoktatási törvény fényében</i>	239
Орлов Ігор: <i>Рецензія на монографію Пойди-Носик Н.Н., Бачо Р.Й., Щербан М.Д. «Регіональний розвиток кредитної кооперації в Україні»</i>	246
LENTNER CSABA: <i>Recenzió Bacsó Róbert Az ukrajnai bankon kívüli pénzügyi szolgáltatások piacainak szabályozása az európai integráció tükrében c. monográfiájáról</i>	249
	
MOLNÁR FERENC: <i>Az olmüti alkotmány kihirdetése az Ungvári kerületben (1849. november–december)</i>	251
	
IVETT SZOMBATI: <i>The role of the World Health Organization in the development of the international legal system and institutional development</i>	260
	
Ендре Дєрдь Бартфої, Еники Шаш: <i>Минуле, сьогодення та майбутнє оздоровчого туризму на Закарпатті</i>	269
NAGY ORSOLYA–GYURICZA LÁSZLÓ: <i>A turizmus és az identitás kapcsolata a kárpátaljai magyarság körében</i>	281
Товт Атілла: <i>Порівняння культурно-туристичного потенціалу Виноградівського та Воловецького Районів Закарпатської Облaсті</i>	288
	
NAGY ISTVÁN: <i>A méhtenyésztés és méhegészségügy szerepének fontossága a méhészetekben</i>	296
	
BENEDEK VIKTÓRIA: <i>Migráció és külföldi munkavállalás a kárpátaljai magyar fiatalok körében</i>	303
	
ESEMÉNYNAPTÁR	314

KÁRPÁTALJAI VÁLLALKOZÁSOK HELYZETÉRTÉKELÉSE A MAGYAR- LAKTA TERÜLETEK MENTÉN

PATAKI GÁBOR

tanár, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Gazdaságtudományi tanszék,
patakigabor83@gmail.com

A tanulmány Kárpátalja gazdasági helyzetét tárgyalja a vállalkozók aspektusából, azon belül is fókuszálva a határ menti magyar kis- és középvállalkozókra. Célja, hogy egy aktuális helyzetértékelést tárjon fel, s bemutassa a meglévő primer és szekunder információk alapján a határ menti, zömében magyarok által lakott térség gazdasági erejét, problémáit és kihívásait, valamint kisebb részben irányvonalakat jelöljön ki a fejlesztési irányok tekintetében. Mindezt összekapcsolva a Kárpát-medencei magyar vállalkozói helyzetértékeléssel és stratégiai irányokkal. Az elemzés rámutat arra, hogy a terület statisztikai megbízhatósága és lefedettsége igen alacsony szinten van, ami indokolja további alap kutatások elvégzését ahhoz, hogy releváns és megbízható képet lássunk a vállalkozói szektorról.

ABSTRACT

Дослідження присвячене вивченню економічного стану Закарпаття з точки зору підприємництва, фокусуючи увагу на прикордонні підприємства малого та середнього бізнесу. Метою є представлення актуальної оцінки становища для дослідження на основі первинної та вторинної інформації економічної стабільності, проблем та викликів прикордонної території, яку здебільшого населяє угорськомовне населення, а також напрямів її розвитку. Все це поєднуючи з оцінкою стану угорського підприємництва Карпатського регіону та стратегічних напрямів розвитку. Аналітичне дослідження доводить, що статистична достовірність та наповненість знаходиться на досить низькому рівні, що обґрунтовує необхідність подальших первинних досліджень для отримання релевантної та достовірної інформації про підприємницький сектор.

1. AKTUÁLIS TÁRSADALMI-GAZDASÁGI HELYZETKÉP A RÉGIÓRÓL, ORSZÁGRÓL

Ukrajna a rendszerváltás óta nem talált magára. Voltak időszakok, amikor rövid távú fellendülések mutatkoztak és az alacsony GDP-bázis következtében akár 8-10%-os növekedést is felmutatott a nemzeti össztermék éves növekedési üteme, viszont ezeket a fejlődéseket egy-egy gazdasági depresszív hullám hamar felemészttette.

Az ország egy főre jutó GDP-je 2015-ben 2081 USD volt, ami 1,4%-os csökkenés. Egy évvel korábban ez a visszaesés 7,2 százalékos volt. A tavalyi GDP helyi vásárlóerő paritáson mérve 8627 USD-t tesz ki. Az alacsony

jövedelmeket úgy tudta a lakosság beosztani, amint azt PPP-mutató jelzi, hogy alacsonyak voltak a fogyasztói árak, az energiahordozók lakossági árai. Ma ez az arány egyre rosszabb, a lakosság nem képes megfizetni az európaihoz hasonló energiaárakat.

Az ukrán gazdaságnak két fő húzóágazatát említhetjük meg: az ipart (Kelet-Ukrajna) és a mezőgazdaságot. Az előbbi adottság jelentős veszteségeket szenvedett el a kelet-ukrajnai harcok miatt (2015-ben -13%, 2014-ben -10,1%, 2013-ban -4,3%, míg a „majdan” előtt pl. 2011-ben 8%-os növekedés volt). A mezőgazdaság terén nem ilyen jelentős a csökkenés, viszont itt is visszaesés tapasztalható.

A gazdaság kiszámíthatatlanságát jellemzi a magas infláció is. Ez 2015-ben 48,5%-at ért el, előző évben pedig 12,1%-at. Ez rendkívül megnehezíti a vállalkozások árazási döntéshozatalát, az új beruházások elmaradásáról nem is beszélve (természetesen nem csak ennek a tényezőnek betudva).

A hivatalos munkanélküliségi ráta ennek ellenére alacsonynak mondható, illetve azokban a megyékben, ahol a gazdasági elvándorlás könnyebben kivitelezhető (Nyugat-Ukrajna, keleti orosz határ), a munkaképes fiatal lakosság nagy része külföldön dolgozik ideiglenesen vagy véglegesen, így ezek a térségek munkaerőhiánnyal küzdenek¹.

Kárpátalja helyzete bizonyos tekintetben jobb, más szempontból pedig rosszabb, mint az országos átlag. Mivel periférikus megyéről van szó, így a központhoz képest lemaradást tapasztalhatunk. Ennek egyik kulcsa az, hogy területének 2/3-része hegyvidéki, ahol alacsony a népességszám, nincs mezőgazdasági tevékenység, és az ipari hasznosulás is csekély. Történelmileg jellemzi a régiót, hogy alacsony volt és ma is alacsony az iparosodottság foka. Nehézipar nem jellemzi a térséget, a könnyűipar pedig az általános konjunktúra miatt alacsony szinten van. A mezőgazdaságban a primártermelés dominál, a feldolgozóipar ugyancsak alacsony bázissal bír.

2. VÁLLALKOZÓ FOGALMA KÁRPÁTALJÁN

Mit jelent Kárpátalján vállalkozónak lenni? Főleg, hogyan csapódik le ez a fiatalság körében?

Ha röviden, hadászati kifejezéssel szeretném jellemezni azt, hogy miként ölték ki a térségben a vállalkozói hajlamot, akkor azt mondanám: a kommunizmus 4 évtizede szőnyegbombázással tarolt, majd a rendszerváltás 25

éve „kilövésrel irtotta” a jó kezdeményezéseket.

Sajnos alacsony a vállalkozói hajlam, de ennek helyzetéről mindjárt, részletesebben szólok.

A kárpátaljai magyarság döntő többsége a határ menti, alföldi zónában él. A viski és huszti térséget leszámítva nincsenek nagyobb szörványszigeteink (összességében 110–120 magyar településről beszélhetünk, attól függően, hogy a nemzetiségi arányt hogyan számoljuk).

Ez a térség mindig is mezőgazdasági tevékenységből élt meg. A magyar lakosság 70%-a falun él, így ha nem is főtevékenységként, mint vállalkozás, de szinte mindenki foglalkozik agrártermeléssel, ami jövedelemkiegészítésül szolgál².

A másik jellegzetes vállalkozási típus a kiskereskedelem. A nagyvárosokat leszámítva nem alakultak ki szupermarketek, áruházláncok, hanem az „ABC-rendszer” terjedt el, amely felszippantja a környék helyi termelőitől az árut, valamint a bevásárlást az ungvári, munkácsi és szőlősi nagybani piacokról szerzi be és értékesíti a lakosságnak.

A kilencvenes évektől jelent meg a turizmus, azon belül is a falusi turisztikai szolgáltatások. Ezek főleg vendégházak kiadását jelentik, eleinte főleg magyarországi turistáknak, napjainkban pedig belső ukrajnai vendégek veszik igénybe, bár nem olyan intenzitással, mint néhány éve. Mindenesetre működő ágazat, amely vállalkozásokat és kiegészítő termelési-szolgáltatási tevékenységet generált a térségben.

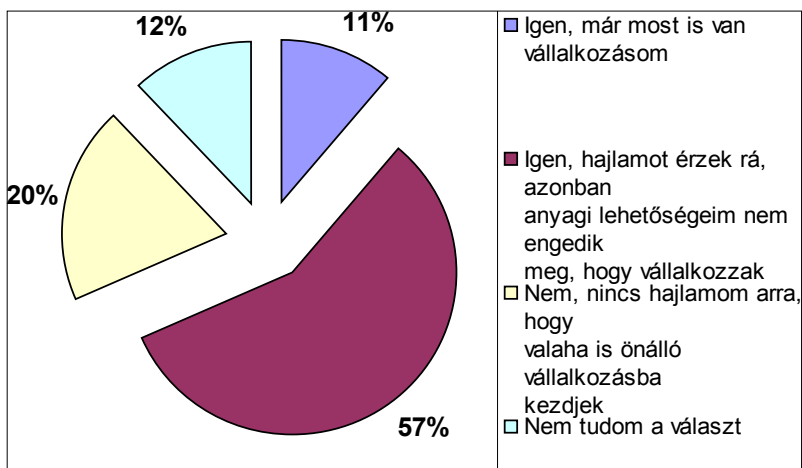
A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség felkérésére a Rákóczi-főiskola kutatói csapata a múlt hónap végén elindított egy felmérést a

¹ Ezekről statisztikai adataink nem állnak rendelkezésre.

² Kárpátalja gazdaságfejlesztési stratégiai terve, KMVSZ, 2012.

kárpátaljai magyar többségű települések fejlesztési stratégiáját vizsgálva. Módszertanát tekintve beszélhetünk egyrészt online kérdőíves kutatásról, valamint mélyinterjúk kikérdezéséről a települések vezető személyeivel. Az online kérdőívre aktuális szakaszában 260 válasz érkezett, melynek több mint 70%-a 40 éven aluli válaszadó. A kérdőív egyik kérdése a vállalkozói hajlamot vizsgálta, amelynek eredményét az 1. ábra szemlélteti:

A vállalkozás formájának megválasztásánál a KKV-k esetében mindig fontos az a szempont, hogy melyik vállalkozói forma az, amelyikbe jogilag még „beférünk” és a legkisebb az adózás. Természetesen ez nem helyi jelenség, de ennek Kárpátalján és Ukrajnában kimondott erős hatása van, ugyanis a vállalkozások a legtöbbször úgy tekintenek az államra, mint visszahúzó tényezőre, amelyik az adóbevételeket nem tudja a „jó gazda gondosságával”

1. ábra. Ön vagy családjának bármely felnőtt tagja érez-e hajlamot, anyagi lehetőséget arra, hogy most vagy a jövőben valamilyen vállalkozásba kezdjen?

Forrás: Egán Ede-terv településfejlesztési koncepció (előzetes kutatási eredmény)

A vállalkozás alapításához való kárpátaljai magyar viszonyulást két fő tényező alakítja: 1. vállalkozói hajlandóság; 2. forráslehetőségek. Az ábrából jól sejlik, hogy főleg a második tényező dominál akkor, amikor az akadályozó tényezőket vizsgáljuk (nincs tőke a KKV-szektorban). Ez mindenképp így van, viszont a pozitív vállalkozói hajlam alulreprezentáltsága abból is fakad, hogy akik kitöltötték a kérdőívet, eleve nyitottabb, kezdeményezőbb pozíciót vettek fel. Hipotézisem szerint, ha idea szintjén meg is jelenik a vállalkozás indítása, az anyagi hátrányon, a gazdaságpolitikai kockázatokon túl az impulzusszegény környezet is hozzájárul ahhoz, hogy kevés vállalkozói kezdeményezés alakul ki a térségbe.

kezelni. Tehát csak hátráltat, így a választásnál inkább vállalják a tulajdonosok közötti rizikót, mintsem „fölsleges” adózási kiadásokat vállaljanak fel.

3. VÁLLALKOZÁSOK ÁLTALÁNOS HELYZETTÉRKÉPE A RÉGIÓBAN

A vállalkozások helyzetének vizsgálatát először tágabb összefüggésben mutatom be.

A 1. táblázat nemzetközi összehasonlításban jellemzi az országos vállalkozási helyzetet.

1. táblázat. Ukrajna üzletvitel feltételei a nemzetközi rangsorban

Mutató	2010	2014	2015
Az üzletvitel egyszerűsége (183 országból)	142	112	96
Adózás (183 országból)	181	164	108
Teljes adóösszeg (bruttó nyereség %-ában)	57,2	54,9	52,9

Forrás: Doing Business adatai alapján: <http://www.doingbusiness.org/>

A táblázat első két sora azt tükrözi számunkra, hogy nemzetközi viszonylatban az igen hátrányos helyzetből sikerült valamennyit javítanunk. A helyi vállalkozókkal való beszélgetés is azt mutatja, hogy az utóbbi évek reformjai mindössze annyiban hoztak eddig eredményt, hogy az üzletvitel egyszerűsödött, kevesebb állami intézménnyel kerülnek rendszeresen kapcsolatba (amelyek sajnos sok esetben fekete úton oldották meg a vállalati hiányosságok fölötti szemet hunyást).

Hasonló helyzetet tükröz 2. táblázat is, ahol 2013–14-es összehasonlításban mutatja be a vállalkozásokkal kapcsolatos adminisztratív folyamatokat.

adminisztratív területen ezekben az években előrébb lépett az ország, viszont ami a gazdasági súlyát illeti, főleg visszaesés volt tapasztalható.

KKV-k helyzete Kárpátalján

Kárpátalján a vállalkozói szerkezet átfogó ismerete, a kis- és középvállalkozások (KKV-k) helyzete, a vállalkozási hajlandóság vizsgálata és általában e szektor kutatási lefedettsége igen alacsony szinten van. Nem beszélve arról, ha etnikai alapon próbáljuk meg értelmezni az összefüggéseket a gazdasági-társadalmi mozgatók és a vállalkozási akarat között.

2. táblázat. Vállalkozások adminisztratív folyamatianak egyszerűsége Ukrajnában 2013–2014-es összehasonlításban (nemzetközi rangsor alapján)

Kategória	Doing Business–2013	Doing Business–2014	
Helyezés	140	112	
Vállalkozások jegyzése	50	+3	47
Építkezési engedélyek szerzése	186	+145	41
Csatlakozás az elektromos hálózathoz	170	-2	172
Tulajdon jegyzése	158	+61	97
Hitelezés	24	+11	13
Befektetők védelme (védeltsége)	127	-1	128
Adózás	168	+4	164
Nemzetközi kereskedelem	148	=	148
A igazságszolgáltató rendszer hatékonysága kereskedelmi ügyek elbírálásában	45	=	45
Fizetőképtelenség elbírálása (vállalkozások likvidálása)	157	-5	162

Forrás: Doing Business

A megválasztott új kormányának szükségszerű volt a reformok beindítása. Ezek között volt olyan is, amelyik eredménnyel járt, így a jogi-

Bár annak ellenére, hogy alacsony a vállalkozói szféra szintje Kárpátalján, a meglévő vállalkozások esetében elmondható az, hogy

dominál a kis- és középvállalatok aránya. Ez annak az eredménye, hogy a rendszerváltás után ezek a vállalatok voltak azok, amelyek a leggyorsabban álltak át a piacgazdaság követelményrendszerére, elősegítették a gazdaság strukturális változásait, formálták a versenykörnyezetet, valamint a foglalkoztatottság problémáinak fő megoldóivá váltak.

A Kárpátaljai Állami Statisztikai Hivatal adatai szerint 2014-ben a kárpátaljai vállalkozások 23%-át a nagy- és kiskereskedelmi vállalatok adták, amelyeket 19,3%-kal a mező-, vad- és erdőgazdaság vállalatai követnek, de dobogós helyre került még az ipar is 15%-kal (külön az építőipar önmagában még 7,4%-ot tesz ki).

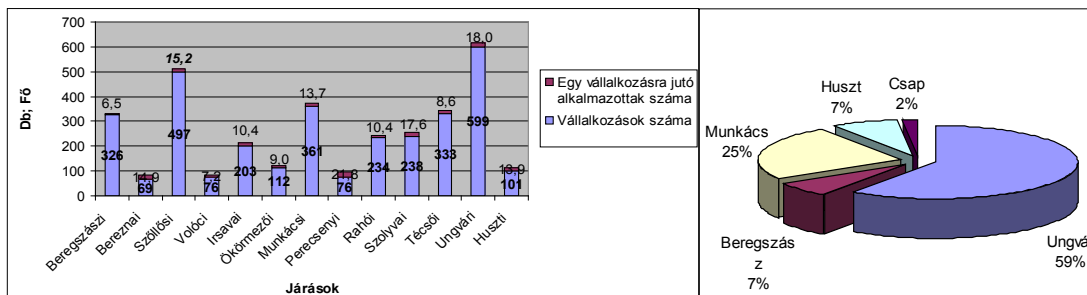
A vállalkozások Kárpátaljai közigazgatási egységei szerinti megoszlását szemléltető ábrák jól mutatják a megyében tapasztalható aránytalanságokat. Az 3. számú ábra a járások, míg a 4. számú ábra a megyei jogú városok megoszlását mutatja 2014-ben (Kárpátaljai Állami Statisztikai Hivatal).

városára koncentrálódik, valamint a járások szintjén is jelentős mértékben ezek a régiók dominálnak, bár az Ungvári járás után, nem a Munkácsi, hanem a Nagyszőlősi járás következik. Látható az is, hogy a Beregszászi járás főleg kevés főt foglalkoztató kisvállalattal rendelkezik, mivel viszonylag magas a vállalkozások száma, de az egy vállalkozásra jutó alkalmazottak száma csupán közel egyharmada az Ungvári járás értékének (6,5 fő/vállalat).

Az egyéb vállalkozásoknak nincs minimálisan megszabott jegyzett tőke összege.

Adózási rendszer sajátosságai

Az adózási rendszer átalakításának egyik célja az volt, hogy segítsék a KKV-k helyzetét, mert egyáltalán nem volt vállalkozó barát az adózás Ukrajnában. A helyzet ma sem sokkal jobb, viszont az egyszerűsített vállalkozási adók valamelyest segítették a kisvállalkozásokat.

3. ábra. A vállalkozások megoszlása a járások között

4. ábra. A vállalkozások megoszlása a megyei jogú városok között

Az adatokból jól látható, hogy a vállalkozások száma jelentősen Ungvár és Munkács

A rendszer lényeg, hogy kialakítottak 4 EVA csoportot az adókodekben:

3. táblázat. EVA-rendszer Ukrajnában 2015-től

EVA-csoportok	Ki használhatja	Tevékenységkorlátozás	Fő feltételek a csoport választásához		Adókulcs
			Éves árbevétel nem haladhatja meg (hr)	Munkavállalók száma nem haladhatja meg (személy)	
1. csoport	Magánszemélyek – egyéni vállalkozók	Csak piaci kereskedelem, valamint szolgáltatásnyújtás a lakosságnak	300 000	0	A tárgyévben meghatározott minimálbér max. 10%-ka* (137,8 hr/hó)
2. csoport	Magánszemélyek – egyéni vállalkozók	Szolgáltatásnyújtás EVA-vállalkozóknak, lakosságnak. Termelés, értékesítés éttermi, étkeztetési, turisztikai szférában	1 500 000	10	A tárgyévben meghatározott minimálbér max. 20%-ka* (275,6 hr/hó)
3. csoport	Jogi személyek és magánszemélyek – egyéni vállalkozók	Nincs korlátozás	5 000 000	Nincs korlátozás	A bevétel 3%-a áfa-fizetés esetén, a bevétel 5%-a, ha az EVA tartalmazza az áfát
4. csoport	Mezőgazdasági termelők	Mezőgazdasági tevékenység	Mezőgazdasági tevékenységük az elmúlt évben meghaladja a tevékenység 75%-át	Nincs korlátozás	Legelő – 0,81%/ha Gyümölcsös – 0,49%/ha Vízgazdálk. – 2,43%/ha 2016-ban × 1,8%

Forrás: Ukrajna Adókodexe

Akik nem tartoznak az EVA hatálya alá, azokra az általános szabályok vonatkoznak:

- nyereségadó – általános kulcs – 18%
- Áfa – általános kulcs – 20%, gyógyszerek és egyéb gyógyszeripari termékek – 7%, áfamentes termékek
- Jövedéki adó – dohányáru, alkohol, üzemanyag

Ezenkívül a magán-(egyéni) vállalkozók fizetik a személyi jövedelemadót (18%), valamint a hadiadót – 1,5%. A munkáltató fizeti az egységes szociális járulékot (társadalombiztosítás), ami 20%.

A részvénytársaságok alapítási tőkéje a minimálbér 1250-szerese (május 1-jétől 1450 UAH, azaz valamivel több, mint 20 millió forintnak megfelelő összeg). Az egyéb vállalkozások esetében nincs minimálisan megszabott jegyzettőke érték.

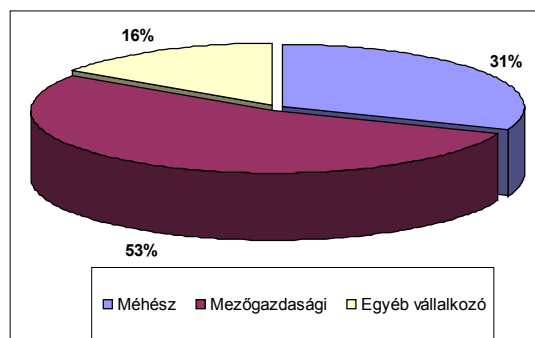
4. MAGYAR VÁLLALKOZÓ KÁRPÁTALJÁN

A fentiekben már jellemeztem a vállalkozások általános problémáját a térségben. Ez a jelenség halmozottan igaz a helyi magyar vállalkozásokra és vállalkozókra.

A helyi lakosság többsége falvakban él, a határ közelsége segíti a külföldi munkavállalást, amit az EU-s útlevél tovább erősített. Több településnél jellemző, hogy fiatal korukban a férfiak ingázással, sűrű- és feketekereskedelemről

kereste a jövedelmét. Akik ezt nagytételben űzték, jelentős vagyona tettek szert, amit vállalkozásokba menekítettek, viszont akik csak jövedelemkiegészítésként, náluk most személyi gazdasági visszaesés tapasztalható, mert úgy léptek be a középkorosztályba, hogy nincs tanult szakmájuk, kialakult tapasztalatauk a mezőgazdaságban, iparban, szolgáltatási szférában, így most nehezen tudnak váltani.

A mezőgazdasági termelés a legjelentősebb vállalkozói szektor a magyarság vonatkozásában. Ezt bizonyítja az is, hogy a legnagyobb kárpátaljai vállalkozói érdekvédelmi szervezet, a Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége 391 tagjából közel csak közel 16% nem kapcsolódik a mezőgazdasághoz (5. ábra).

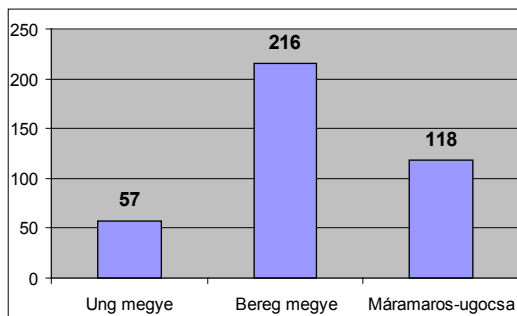

5. ábra. KMVSZ tagságának ágazati megoszlása 2016-ban

Forrás: KMVSZ, 2016 áprilisa

A szervezet tagsága szintén jól szemlélteti a magyar vállalkozások hely szerinti megoszlását. Mivel a legtöbb magyar a Beregszászi járásban él, így nem véletlenül emelkedett ki a 6. ábrán Bereg megye³ 216 vállalkozóval (55%-a a tagságnak).

³ A szervezet nem az ukrán közigazgatási rendszer járási besorolását, hanem a történelmi Magyarország megyéinek rendszerét követi a belső adminisztrációban.

6. ábra. KMVSZ térségi megoszlása 2016-ban

Forrás: KMVSZ, 2016 áprilisa

A mezőgazdasági vállalkozásoknál hatékonyságbeli probléma az, hogy elaprózott kistermelők vannak (a KMVSZ-tagság mezőgazdasági vállalkozásai átlagosan 9,5 hektárral rendelkeznek vállalkozókként), akik rendkívül rossz gépparkállománnyal rendelkeznek, valamint nincs jól megszervezve a közös piacra jutás (termelési értékesítési szövetkezetek).

A szervezet egyik fontos célja, hogy minél jobban megszervezze a termelők beszerzési és értékesítési munkáját, így növelve hatékonyságukat. Hasonló célt szolgál a Pro Agricultura Carpathica Alapítvány is, akik kimondottan a kárpátaljai magyar gazdák esélyeit próbálják javítani.

Vállalkozások helyzete korábbi mélyinterjúk kutatás tükrében

A KMVSZ által korábban végzett kutatásban mélyinterjúk vállalkozói kikérdezés zajlott. Ennek alapján a következő eredményeket szűrtük le.

Jellemző a megkérdezetteknek, hogy mindannyian változatos életutat jártak be, bár a korosztályi szórás elég magas. A változatoság abban rejlik, hogy ki felsőfokú, de más irányú képesítéssel, ki szakképesítéssel, valaki pedig vállalkozásának megfelelő felsőfokú diplomával rendelkezik. Viszont abban nem

mutatkozik nagy eltérés, hogy a vállalkozások tevékenysége valamilyen szinten az agráriumhoz, vagy pedig a turisztikához kapcsolódik.

A megkérdezettek között vannak kényszer-vállalkozók (megszűnt a munkahelye), de vannak olyanok is – főleg akik az utóbbi öt évben kezdték a tevékenységüket –, akiknek szakmai motivációjuk volt, és a saját lábukon kívántak megállni, kibontakozni. Jellemző, hogy akik a rendszerváltás idején kezdtek vállalkozásba, s megmaradtak önfenntartó, mikro- vagy családi vállalkozásnak, azok inkább kényszervállalkozók, míg az utóbbi években indulók az újdonság erejével, a családi háttér biztosította együttes kibontakozás reményével indultak (bár természetesen másodlagos vagy harmadlagos módon továbbra is jelen van a kényszerűség ténye is).

A megkérdezettek között nem jellemző a tevékenység jövőbeni befejezésének az esélye, mindenki szeretné folytatni, amit elkezdett. Mindenki ért már el sikereket eddigi karrierje során, ami nem feltétlenül csak jövedelmezőségi szempontokon nyugszik, hanem volt, aki a bővítést, vagy pedig a vevői megelégedettséget nevezte meg mint eddigi legfontosabb sikertényező a működése folyamán.

A kudarcok esetében az emberi tényezőt, a saját mulasztásukat és ritkábban a külső körülményeket nevezték meg. Úgy látszik, hogy akik végül sikeres, működő vállalkozást tudtak elindítani Kárpátalján, azok alkalmazkodtak a hátráltató politikai, társadalmi, gazdasági környezethez, s ha hátrányt szenvedtek el, azt a saját tapasztalati hiányuk, vagy egyéb emberi tényezők számlájára írták.

A mintában lévő vállalkozások tipikusan családi jellegűek, esetleg szezonálisan alkalmaznak néhány főt. Azok a vállalkozások, amelyek az elmúlt 5 évben alakultak, a kez-

dethez képest ma jobbnak látják cégük helyzetét, míg azok, akik több évtizedes múlttal rendelkeznek, inkább rosszabbnak.

A lehetőségek elemzésénél a megkérdezetteknél arra a következtetésre jutottunk, hogy ezek a kis cégek egy idő után elérik a jelenlegi struktúrájuk határát, és emberi kapacitás hiányában nem képesek nagyot lépni előre. Ahhoz, hogy alkalmazottakat vegyenek fel, növelni kellene a tőkebefektetést és nyitni új piacok felé. Ennek viszont sok esetben a finanszírozási lehetőségek, a széles üzleti kapcsolati rendszer és a látókör hiánya a legfőbb hátráltató tényezője.

A vállalati stratégiáknál viszonylag optimista jövőkép alakult ki. Minden megkérdezett szeretné bővíteni az eszközállományát és/vagy a piacát. Tehát az előre menekülés stratégiáját kívánják meglépni. Ahhoz, hogy ezt meg tudják tenni, mindenkinek szüksége van tőkére, s ameddig ezt külső forrásból nem sikerül elérni, kis lépésekkel próbálnak önerőből fejleszteni. Viszont így nagyobb beruházásokat nem áll módjukban kivitelezni.

A vállalkozók társadalmi helyzet kapcsán problémaként leginkább a szakképzett munkaerő hiányát említették. Viszont az állam szerepére most többnyire közömbösen reagáltak, elmondásuk szerint az adón kívül más kapcsolódási pont nem alakult ki. Tehát nincs túlszabályozás, a bürokratikus korlátok viszonylag nem jelentősek.

A vállalkozók Ukrajnára vonatkozó gazdasági jövőképe inkább negatív, nem látnak esélyt rá, hogy egy-két éven belül normalizálódna a helyzet. Ennek ellenére, akik belekezdtek, nem bánták meg, hogy vállalkozók lettek.

KONKLÚZIÓ

A helyzetfeltáró elemzés célja az volt, hogy részben építve országos és helyi statisztikákra, átfogó képet alkossunk a helyi kis- és közép-vállalkozásokról. Az elemzés során bebizonyosodott, hogy fontos újabb és mélyre ható kutatásokat végezni, ugyanis a vállalkozói szektor tudományos és gyakorlati megismerése hiányzik Kárpátalján, ami mind gazdaságpolitikai, mind az üzleti döntések meghozatalakor hátráltató tényező.

A magyar érdekképviselő, illetve a mélyinterjú elemzés adatai alapján látható, hogy bár a KKV-k dominálnak, de még mindig igen alacsony a vállalkozói aktivitás. Ez főleg a magyaroktól, határ menti vidéken igaz.

Az is látható, hogy vannak sikeres vállalkozások, s amennyiben gazdasági erőforrás jelenik meg, s közben rendeződnek az ország gazdasági és politikai viszonyai, kiszámíthatóbb adózási politika irányába indul el, akkor lehet jól működtetni vállalkozásokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ukrán Állami Statisztikai Hivatal: www.ukrstat.gov.ua

Kárpátaljai Állami Statisztikai Hivatal: www.zp.ukrstat.gov.ua

Kárpátaljai Magyar Vállalkozók Szövetsége: www.kmvsz.org.ua

Egán Ede Terv, KMKSZ, 2014: http://kmksz.com.ua/regi/images/Egan_Ede-terv.pdf

Kárpátalja gazdaságfejlesztési koncepciója, KMVSZ, 2012

Ukrajna Adóködexe: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17

Наукове видання

L I M E S

Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II
2016
Том III

Угорською, українською та англійською мовами

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів авторів

КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба*

ВЕРСТКА: *В. Товтін*

ОБКЛАДИНКА: *K&P*

Видавництво: **ТОВ «РІК-У»**, 88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36
*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 15.12.2016 р. Формат 60x84/8.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 18,6. Тираж 250 прим.

Адреса редакції:
90202 Берегове, пл. Кошута, 6,
Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II
Тел.: (03141) 4-24-35
E-mail: kiado@kmf.uz.ua